

Çukurowa Găwürdaglary we Amik obasyndaky türkmenler

Category: Kitapcy,Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Çukurowa Găwürdaglary we Amik obasyndaky türkmenler ÇUKUROVA
GAVURDAĞLARI VE AMIK OVASINDAKI TÜRKMENLER

Anadolu'da, Oğuzların yirmi dört boyundan Kayı adında 94, Avşar (Afşar) 86, Kınık 81, Eymür 71, Karkın 62, Bayındır 52, Salur 51, Yüreğir 44, Çepni 43, Iğdir 43, Bayat 42, Alayuntlu 29, Kızık 28, Yazır 24, Dodurga 24, Beğdili 23, Bügdüz 22, Çavuldur 21, Yıva 19, Döğer 19, Kara evli 8, Peçenek 4 tane yer adına rastlanmıştır. Alka bölük ve Yaparlı Oğuz boylarına ait herhangi bir yer adı tespit edilememiştir (64 F.Sümer, Oğuzlar...a.g.y.,1980: 461).

* * *

Konargöçerlerde görülen en üst birim boy veya taifedir. Bir boy, 10 ila 30 cemaatten oluşmaktaydı. Boy, boyu oluşturan cemaatlerden bir cemaatin önde gelen ailelerinden birisinin idaresinde bulunur, bu idareciye “Bey” veya «boy beyi» unvanı verilirdi. Konargöçerler, sırasıyla boy (aşiret), oymak (cemaat), oba (mahalle) şeklinde bölümlere ayrılmıştır. Oğuzlar 24 boydan müteşekkil bir Türk topluluğudur. Eski Türklerde İl, anlam olarak ülke devlet anlamında kullanılır boyların konfederasyonu şeklinde anlaşıldı.

* * *

Konargöçerlerde, aile ile cemaat arasındaki alt gruplar için “bölük” «tir» gibi adlandırılmalarda yapılmıştır. Bu bölük oymak ve cemaatlerin başlarına getirilen yöneticilere kethüda denilmiştir. Osmanlı devletinin cemaat, bölük veya oymakların yöneticilerini «kethüdalık olarak kabul etmeyi uygun gördüğü anlaşılmaktadır. L.ARMAĞAN bu konuya.....

Osmanlı idaresindeki göçerlerin İdari yapılanma ve hukuki düzenleme bakımından konar-göçer boyların ve oymakların kendi içlerinde bağımsız bırakıldıkları anlaşılmaktadır. Y.Halaçoğlu'nun bu konudaki açıklamaları konuya açıklık getirmektedir." Konargöçerler, yaşam tarzlarından dolayı, idari ve adli bakımdan özel bir statükoya sahiptiler. Yaylak ve kışlak hayatı sürdüren konargöçer teşekküller,.....

Çukurova, Amik ve Gâvurdağları'ndaki boy, oymak ve cemaatler ile alt gruplar ve aileler; Baybars'ın taşıdığı ve sonradan da eklenen 24 oğuz boyundan gelen boyların adını veya bu boyların alt grupları olan oymak ve cemaat adlarını taşımaktadırlar. Bu bölgedeki belli başlı boy, oymak, cemaat veya bölükler şunlardır:

a) AVŞAR: : Avşar/Afşar: "Çevik ve vahşî hayvan avına hevesli" anlamında bir boy adıdır. Hazistan Beyleri, Karamanoğulları, A Nadir Şah ve hanedanı, Ürmiye ve Horasan Afşarları bu boydandır.

Oğuz Kağan Destanı'na göre Oğuzların 24 boyundandır. Kaşgarlı Mahmud, Divân-ı Lügati't-Türk'te yirmi iki Oğuz bölüğünden Altıncısı; «Afşar"lardır. Diye ifade eder. Bozoklar kolundan (sağ kolundan) Oğuz Kağan'ın oğlu Yıldız Han'ın dört oğlundan en büyüğü Afşar olarak izah edilir. Reşidüddin tarihine göre Avşarlar, hükümdar çıkaran beş Oğuz boyundan birisidir. Buna göre, Oğuzların İslâm'ı kabul etmeden önce de Avşarların önemli bir Türk boyu olduğu ortaya çıkmaktadır.

Alplu, Araşlu, Bekeslu, Gündüzlü, Imirlü, Köse Amedlu, Köselü,, Papaglu, Kasemlu, Kerelu, Karalu, Karamanlu, Salmanlu, Sindelli, Tur Ali Hacılu, Receplü, Balabanlu ve Kirklu gibi oymaklar belli başlı Avşar oymakları olarak kabul edilir.

Kimi kaynaklarda Avşar, kimi kaynaklarda Afşar olarak geçen kelimenin manası hakkında değişik görüşler vardır. A.Vambrey göre: toplayıcı veya zaptiye mübaşiri anlamına gelmektedir.

Nemetzh, bu kelimenin Kırım, Kazan dolaylarında kullanılan müsaade etmek itaat etmek anlamına geldiğini ileri sürmektedir.(Meydan Larousse, C 1: 122).

Birçok devlet kuran Avşarlar: İran, Irak Suriye, Afganistan ve Azerbaycan'a da yayılmışlar; Karamanoğulları, Akkoyunlular, Aksungurlular, Özeroğulları, Sırkıntioğulları, Karsantioğulları, Küçük Ali Oğulları ve Kozanoğulları gibi, ya Avşarlardan müteşekkil, ya da onların desteği ile oluşmuş, beylikler veya sülaleler kurmuşlardır. (69 M. Fuat Köprülü,"Afşar", İ.A s. 30) Avşarlar ve Bayatlar, XIV. ve XV. yüzyıllarda, Halep, Antep ve Antakya bölgesine yerleşen Türkmen toplulukları içinde en köklü boylardan ilk ikisidir. Amik Ovası'nda yaşayan Avşar Boyu'nun bir kolu Gündüzoğulları'nın bir başka kolunun, Dört Yol ve Payas'ta egemen olan Özeroğulları'nın olması oldukça muhtemeldir. Avşar boylarının alt gruplarından birisi olduğunu kesin olarak bildiğimiz Gündüzoğulları'nın Amik ovasındaki hâkimiyeti ortadan kaldırılınca; hâkimiyetin Özeroğulları'na bırakılması bu ihtimali kuvvetlendiren bir delildir.

Avşarların Çukurova'da ki varlığı bu gün dahi hissedilmektedir. Özeroğulları, Küçük alioğulları ve Kozanoğulları ya Avşarlardan oluşan ya da Avşarların desteklediği sülalelerdir. Faruk Sümer Payas'taki Özeroğulları'nın Kınık boyundan olabileceği düşüncesindedir.

Memluklar zamanında Amik ovası Avşarların Gündüz oğulları idaresindedir. Avşarlar; 18. yüzyıl ve 19. yüzyılda ve özellikle Anadolu'nun güney bölgelerinde Kayseri, Adana, Kahramanmaraş, Gaziantep, Hatay ve Mersin 'de bulunmaktadır. Kozanoğulları, Bozdoğan, Menemenci, Sırkıntı, Kırıntı, Karsantı, Cerit gibi Türkmen oymakları ile birlikte Osmanlı Devleti'nin iskân politikasına karşı çıkmışlardır. Ünlü şair Dadaloğlu bir Avşar Türkü'dür. Onun şiirlerinden Avşarların Küçük alioğulları ve Kozanoğulları ile ne denli içli dışlı oldukları rahatça anlaşılır. Avşarlar, Fırka-i _İslâhiye tarafından Kayseri iline bağlı Tomarza,

Sarız, Pınarbaşı gibi sahalara yerleştirilmişlerdir.

Oğuz boyları içinde Bozokların Yıldız Han kolundan olan Avşarların Anadolu'daki belli başlı yerleşim yerleri şunlardır:

Adana (Haruniye, Bahçe, Kadirli, Kozan,) Afyon, Aksaray, Amasya, Ankara, Aydın, Antep, Beğ S. (Sivrihisar), Beyşehir, Birecik, Bolu, Bozok (Yozgat), Çankırı, Çemişkezek, Çorum, Diyarbakır, Erzurum, Halep, Hamid (Eğridir, Gölhisar, Uluborlu, Yalvaç), Hüdavendigâr (Bursa), İçel (Anamur, Gülnar, Karataş, Mud, Silifke, Silindi), Karahisar-ı Şarkî, Karaman (Bozkır, Eski il, Karahisar), Kadirli, Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Kilis, Konya, Kütahya, Malatya, Maraş, Antakya, (Amik ovası,) Bertiz, Besni, Camusbel, Elbistan, Güğercinlik, Kara Hayıt, Keferdiz, Kurupınar, Yenice Kale, Zamantı), Menteşe ((Balat, Mekri, Peçin, Ula), Niğde, Özer (Payas), Saruhan (Demirci, Manisa, Ayasulug, Sığla), Sivas, Tarsus (Merkez, Kosun, Ulaş), Teke (Antalya), Urfa.

b) BOZDOĞANLAR

Iğdır/Yiğdir/İğdir: “Yiğitlik, büyüklük” anlamındadır. Bozdoğan oymağı, Iğdır boyunu oluşturan oymaklardan biri olmalıdır. İçel'in Bozdoğanlı Oymağı, Anadolu'da yüzlerce yer adı bırakan İğdirler, İran'da büyük Kaşkayeli içindeki İğdirler ve Iğdır adı, bu boyun hatırasıdır. Kısaca Bozdoğan oymağı Iğdır boyundan gelen bir oymağın adıdır. Menemenci oğulları ise Bozdoğanların bir kolu ya da bölüğü olarak Çukurova'da etkinlik sağlayan önemli bir ağalığın adıdır. Yörede çoğalan ve yayılan Bozdoğanlardan pek çok sülale daha vardır.

Bozdoğan, gürzün Türkçe karşılığı olup, Lehçe-i Osmani'de “bir nevi baz, doğan başlı çomak, topuz, bos-tağan” şeklinde açıklanmıştır.

Cezmi Yurtsever'e göre Bozdoğan aşireti 1700'lü yılların ortalarında Tarsus üzerinden Çukurova'ya göç etmiştir.

Menemenci, Kürkçü, Karakayalı, Tekeli, Kütüklü, Kerimoğlu, Karahacılı, Sırkıntı aşiretleri Bozdoğan boyuna bağlı oymak ve cemaatlerdir. Cezmi Yurtsever'e göre Osmanlılar 1730 yılında Bozdoğan aşiretine bağlı obaları tek tek bir tapu defterine kaydetmişlerdir. Bu deftere göre de Bozdoğanların başta İçel olmak üzere Gülnar, Silifke, Anamur, Selendi, Karakayalı, Bozyazı' taraflarına dağıldıkları anlaşılmaktadır.(Cezmi Yurtsever, Çukurova Türkmenleri) Buna rağmen Ahmet Cevdet Paşa'nın Fırka-ı İslâhiye hareketine dair notları içeren Tezakir ve Maruzat adlı eserlerinde Bozdoğanların Kadirli, Hemite, Kozan ve Osmaniye civarındaki yerleşim yerlerine yerleştirdiğine dair kayıtlar bulunmaktadır. Bu bilgileri birleştirdiğimizde Bozdoğanların Silifke'den Haruniye'ye kadar pek çok yöreye yerleştiği ortaya çıkar.

XVII. yüzyılda Batı ve Güney Anadolu'da nüfusun artması sebebiyle otlak sıkıntısı çekmeye başlayan Yörük topluluklarından Bozdoğan aşireti, İçil (İçel- Mersin) Yörüklerinin Çukurova bölgesine göç edenlerin başında gelmektedirler. Bozdoğanların Adana bölgesinde Yüreğir'e yerleşmiş olanlarına Kütük Bozdoğan denmiştir. Bozdoğanlıların mühim bir bölümü Kadirli ile Ceyhan'da yurt tutmuştur. XIX. yüzyılda Bozdoğan aşiretinin kışlak mahalli Kadirli (Pazaryeri) ile Ceyhan nehri arasında idi.

Bozdoğan'a bağlı kalabalık topluluklar olan Menemenciler, Tarsus ile Karaisalı arasındaki topraklara, Çakıt suyu boylarına yerleştiler. Menemenci beyleri Milvan kaleyi karargâh olarak kullandı. Şimdiki Karaisalı'nın merkezi olan Çeçeli köyünü de beyliğin merkezi olarak kabul ettiler. Niğde'nin Bereketli madenleri, Gülek boğazından kervan geçişleri, Adana Valiliği nezdinde Ayan olarak görev yapmaları sonucu güçlerini giderek artırdılar.

Bölgede cereyan eden önemli çatışmalarda yer aldılar. Tekeli Aşireti de Tarsus yöresine, Gülek boğazı, Karaisalı taraflarına yerleşti. Aşiretten kopan Karahacılı Yörükleri Çukurova'ya indi. Adana yakınlarındaki fundalık çalılıkların

bulunduğu Sarıçam yöresine yerleşti. Benzer şekilde Bozdoğan'a bağlı gösterilen Kürkçölü aşireti de Adana şehir merkezi yakınlarına yerleşmişti. Aşiretin yöneticisi durumundaki Bey ailesini temsil eden 1700'ölü yılların hemen başlarında Kerimoğulları ortaya çıktı. Kerimoğulları kendisine bağlı aşiret ile Misis ovası, Anavarza kalesi eteklerini yurt ederek yerleşmişti. Aynı dönemde Çukurova'nın hemen her yerinde Toros dağlarında Bozdoğan aşiretinin mensubu Yörükler dolaşıyordu.

Bozdoğanların Dörtöl ilçesinin kuruluğu ile de oldukça etkin bir rolöl oluğu ortaya çıkmaktadır. 1865 yılından sonra bir köy haline gelmeye başlayan Dörtöl'a yerleşen ilk ailelerden birisi hatta yerleşen il ailenin adı da Bozdoğanlardır. (70 Kadir Aslan, Milli Mücadelede Dörtöl, Hatay 1998, shf.18)

KARALAR (Menemenci oğulları) Bozdoğan'a bağlı kalabalık topluluklar olan Menemenciler, Tarsus ile Karaisalı arasındaki topraklara, Çakıt suyu boylarına yerleştiler. Menemenci beyleri Milvan kaleyi karargâh olarak kullandı. şimdiki Karaisalı'nın merkezi olan Ceceli köölünü de beyliğin merkezi olarak kabul ettiler. Niğe'nin Bereketli madenleri, Gülek boğazından kervan geçişleri, Adana Valiliği nezdinde Ayan olarak görev yapmalar sonucu güçlerini giderek artırdılar. Bölgede cereyan eden önemli çatışmalarda yer aldılar. (71 Cezmi Yurtsever, Bozdoğan Aşireti Çukurovayı İstila Etti, Cezmi Yurtsever – Çukurova Türkmenleri) Karalar veya diğer adıyla Menemenci oğulları denen bu oymak ile Payas derebeyi olan Küçükaliöğulları arasında zaman zaman akrabalıklar kurulmuş zaman zaman da çatışmalar yaşanmıştır. Küçükaliöğulları'nın sıkıştııkça yardımına koşan oymaklardan birisi Ulaşlılar, diğer de Menemencioğulları'dır.

Menemencioğulları'nın önemli bir kısmının Haruniye (Bayındır) Kadirli (Kars) , Bahçe ve Aslanlı bel civarlarında mukim olduğu da bölge tarihindeki cereyan eden olaylardan anlaşılmaktadır.

c) HARBENDELİ:

Tarihi kaynaklarda, Sivas'ın güney tarafında ve Uzun Yayla'da oturan, Kışın Haleb bölgesinde yaşayan Türkmenler'in Beğdili, Harbendelu ve İnallu gibi oymakların kollarından meydana geldiği belirtilmektedir. Harbendeoğulları'nın hangi boya mensup oldukları bilinmiyorsa da, bu adın İlhanlı Hükümdarı Harbende'den alınmış olduğu anlaşıyor. Safevî devletinin dayandığı en başta gelen Türk boylarından biri olan Şamlu boyu, başlıca Beğdili, İnallu (İnanlu) ve Harbendeli obalarından meydana gelmişti. Günümüzde Kerkük'e bağlı en büyük nüfusa sahip Türk ilçesi, Tuzhurmatu'da Harbende adı ile tanınan bir topluluk yaşamaktadır.

d) VARSAK:

Oğuzların Üçok koluna bağlı kaynaklarda Varsak, Varsah, Farsak ve Farsah şeklinde geçen Varsaklar XIII. yüzyıldan itibaren İçel ve Tarsus'a yerleşmiştir. Anadolu Selçuklu ve Osmanlı devletine sürekli problem çıkarıp, Memluklar ve Karamanoğulları ile işbirliği yapmışlardır. Osmanlı-Karaman mücadelesinde Karamanlıları desteklemişler, Osmanlılardan kaçan Karaman Beylerini dağlık bölgelerde ve kendi aralarında barındırmışlardır. Osmanlı ile Akkoyunlu savaşında Akkoyunluları destekleyen Varsakların bir bölümü Otlukbeli savaşından (1473) sonra Uzun Hasan'la birlikte İran'a giderken, öteki bölümü de Fatih'e bağlılığını bildirerek Türkiye de kalmayı yeğlediler. (72 Yrd. Doç. Dr. M.Güçlü,Varsak Tarihi, varsak.blogcu.com/varsak-tarihi/) Osmanlı idaresi ile pek anlaşılmadıkları anlaşılan Varsakların Osmanlı düzenine uyum sağlamakta da zorlandığı ortaya çıkmaktadır.

Varsak-Farsak: Vaşak, Anadolu ağzında »Varşak» denilen »postu kürk için makbul ve karnı akçıl yırtıcı hayvan» ismi için kullanılmıştır. Bu ise, zamanla Farsak ve sonrada Varsak şekline dönüşmüştür. Karsak kelimesi, Divan-ü Lügat-it Türk'te, Uygurcada, Kuman/Kıpçakçada, Kazakça'da, Çağatayca'da ve Türkmencede »derisinden güzel kürk yapılan bir hayvan, bozkır tilkisi» anlamına gelmektedir. Osmanlıların Varsak

adını verdikleri enli yatağan, kısa bir kılıç türü vardır. Aşık paşazade, Neşrî ve Hoca Saadeddin gibi Osmanlı tarihçileri Varsakların Türkmen olduğunu ve Çukurova'ya gelen Üç-Oklardan olduklarını belirtmektedirler.

Varsak Türkmenleri, çeşitli Oğuz boylarına mensup aşiretlerin birleşmesinden oluşmuş bir federasyondur. Bu federasyonunu oluşturan boylardan birisi Ulaş boyudur. Ulaş'ın en belirgin özelliği, büyük ölçüde Oğuzların Üç-Ok koluna mensup Bayındır ve Salur boylarına bağlı aşiretlerden oluşmasıdır. Varsak federasyonu içerisinde yine Üç-Oklara bağlı İğdir, Eymir ve Peçenek boylarının isimlerini taşıyan aşiretler de bulunmaktadır. Ünlü âşık Karacaoğlu'nın Çukurova'daki Varsak oymağından ve Varsak köyünde doğan bir şair olduğu iddia edilmektedir. Antalya'nın teke sancağında, Çukurova'da Varsak köyleri bulunmaktadır. Feke, Tarsus, Silifke civarındaki bölgelerde yaşayan bir kısım ahalinin Varsak oymağından olduğu düşünülmektedir.

Üç-oklara bağlı oldukları tespit edilebilmiş olmalarına rağmen boyları belirlenememiş olan Varsakların Anadolu'daki belli başlı yerleşim yerleri aşağıdaki gibidir:

Adana (Ayas, Berendi, Karaisalu, Karataş, Sarıçam, Yüreğir), Aksaray (Koçhisar), Ankara, Aydın, Antep, Bayburd S., Biga, Birecik, Bozok (Yozgat), Çankırı, Erzurum, Halep, Hamid (Ağlasun, Barla, Eğridir, Yalvaç), Hüdavendigâr (Bursa), İçel (Gülnar, Karataş, Mud), Karaman, Kastamonu, Konya, Kütahya, Malatya (Besni, Argovan, Gerger, Hısn-ı Mansur=Adıyaman, Kâhta, Keysun, Samsad), Maraş, Menteşe (Bozüyük, Çine, Köyceğiz, Mazun, Peçin), Muğla, Saruhan (Adala, Akhisar, Demirci, Gördüs, Güzelhisar, Marmara), Manisa, Sivas, Siverek, Sultanönü (Eskişehir), Tarsus (Merkez, Kosun), Teke (Antalya, Elmalı, İğdir, Kaş, Muslu), Urfa (Bozili=Bozova).

e) KARKIN

Karkın/ Kargın: "Taşkın ve doyurucu" anlamındadır. Akkoyunlu-

Dulkadiroğlu ve Halep-Hatay bölgesindeki Kargunlar bu boydandır. Arap tarihçilerinin ve kaynaklarının Halepteki Türkmenlerin dökümü yaptığı boylar arasında Karkınlar da geçer. Sultan Baybars'ın Çukurova'ya iskân ettiği Türkmen kitlesi içerisinde Karkınlar da bulunmaktaydı. Kerkin boyundan iki oymak Kadirli ilçesine yerleşmiştir. Haruniye (Bayındır) ilçesinin dağ mahallelerinden birisinin adı Karkın mahallesidir. Bu adın Karkın boyundan geldiği sanılmaktadır.

Bu boyların Bozoklar kolundan (sağ kolundan) Oğuz Kağan'ın oğlu Yıldız Han'ın soyundan geldikleri kabul edilir.

Bozokların Yıldız Han Oğulları kolundan olan karkın boyunun Anadoludaki belli başlı yerleşim yerleri şu şekildedir:

Adana (Dündarlı, Karaisalu, Sarıçam), Afyon, Aksaray (Koçhisar, Eyüb ili), Ankara, Aydın, Antep, Birecik, Bolu, Bozok (Yozgat), Çankırı, Çorum, Diyarbakır, Erzurum, Halep, Hamid (Eğridir, Gölhisar, Yalvaç), Hüdavendigâr (Bursa), İçel, Karaman, Karesi (Ayazmend, Balıkesir, Bigadiç, Fart, Giresun, İvrindi, Manyas, Pınarhisar, Sındırgı), Kastamonu, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Kütahya, Maraş, Menteşe, Niğde (Ürgüb, Eski il), Saruhan (Adala, Akçahisar, Conşa, Demirci, Gördüs, Güzelhisar, Ilıca, Kestel=Nazilli, Manisa, Marmara Nah., Nif, Yengi), Sığla (Ayasulug, İzmir), Sivas (Niksar, Tokat), Tarsus (Kosun, Kuştemür), Teke (Antalya).

d) BEĞDİLİ

Beğdili Beğdili: “Ulular gibi aziz” anlamındadır. Harezmsahlar, Bozok/Yozgat-Raka/Halep çevresindeki Beğdililer, Kürmanç Badılları bu boydandır. Anadolu'daki pek çok yerleşim yerinde Beğdili, veya Beğdilli olarak hatırasını yaşatmaktadır. 13. yy'da Moğolların önünden çekilerek Halep ve Antakya arasında mekân tutan boyların arasında Beğdili de vardır. Arap tarihçileri, Halep civarında iskân edilen bu boyların kayıtlarını tutarken bu boy'un adına da yer vermiştir. Oğuz Kağan Destanı'na göre Oğuz Türklerinin 24

boyundan biri ve Kaşgarlı Mahmut'a göre Divân-ı Lügati't-Türk'deki yirmi iki Oğuz bölüğünden on sekizincisi; olan bir Oğuz boyudur.(73 Atalay, Besim (2006). Divanü Lügati't – Türk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. ISBN 975-16-0405-2, Cilt I, sayfa 57.) Döğər boyu «Beydili» olarak da adlandırılır. Tüger kelimesi günümüz Anadolu'da Düver ve Döğər şekillerini almıştır.

Dulkadirli Beyliği'ni teşkil eden cemaatlerin çoğunluğu Bayat, Avşar ve Beydili boylarından idi. Beydili Boyu'nun ve Yörüklerinin en belli başlı cemaatleri şu şekilde kabul edilmiştir: Boz Koyunlu, Kabanlu, At-Güden Bey, Bekir Bey, Mursal Bey, Yalvaç, Kabanlu, Çalıcıyan, Hacı Mahmutlu, Kadılu, Bozlu, Kuzucaklu, Selahaddinlü, Balabanlu, Tasbas, Bimeklu Cemaati, Ulaslı ve Tatalu Cemaatleri'dir (74 AYPARLAR, H., Haziran 2002. Bazı Yönleriyle Kırıkhan, Kültür Ofset Basımevi, Kırıkhan,, shf. 58)

1520 tarihli defterde Beydili Yörükleri adı altında kaydedilen Beydili taifesi, 1525–1530 tarihlerinde toplam 43 cemaat, 1536 tarihinde toplam 39 cemaat, 1552 tarihinde toplam 66 cemaatten müteşekkildi. Beydili taifesi, 1570 tarihinde 69 adet cemaatten teşekkül ediyordu

Beğdili : (Elbeyi, İlbeyi) boyu Antep, Maraş, Antakya, Kilis arasına yerleşmiştir. Gâvurdağındaki Ulaşlıların Beğdili'ye ait bir oymak olması söz konusudur. İlbeylerinin bir kısmı Sivas- Elbeyi yöresinde 39 hane köy olarak yerleşmiştir. Sivas'taki bu yöreye Elbeyi yöresi denmektedir. Elbeylilerin bir kısmı Maraş, Halep, Çukurova, Hatay ve Antep, Kilis civarlarında yaşamaktadır. Elbeyi pek çok yörede yerleşim yerlerinin adı olarak geçmektedir.

Aşiretin asıl yerleşim alanı, Urfa olmakla birlikte, Amik Ovası'nda da kolları bulunmaktadır. Aşiretin, genelde toplam on iki bin civarında çadıra sahip olduğu belgelenmiştir.

Beğdili boyu cemaatlerinden biri olan Ulaşlılar hem

Çukurova'nın genelinde, Bolkar ve Haruniye, hem de Payas, Misis ve Gâvurdağları arasında önemli roller oynamışlar, yörede iz bırakan eylemlere girmişlerdir.

Oğuz boylarından Bozoklu olan, Beğdili boyu, Yıldızhan koluna bağlıdır. Beğdili boyunun Anadoluya dağılan belli başlı yerleşim yerleri şu şekildedir.

Adana (Dündarlı, Hacılı, Karaisalu, Yüreğir), Afyon, Aksaray (Eyüb ili, Bayburd, Turgud), Akşehir, Ankara, Antakya, Aydın, Antep, Biga, Birecik, Bozok (Yozgat), Çorum (Bayadözü, İskilip, Katar), Diyarbakır, Dulkadır (Maraş, Antep), Halep, Hamid (Karaağaç, Yalvaç), Hüdavendigâr (Bursa), İçel (Anamur, Gülnar, Mud), Karaman, Kadirli, Kayseri, Kırşehir, Kilis, Konya (Bayburd, Turgud, Eski il, Ereğli, Kureyşözü, Saidili), Kütahya, Malatya (Besni, Hısn-ı Mansur-Adıyaman), Maraş (Elbistan), Mardin, Muğla, Niğde (Bor, Develi, Ortaköy, Zeytun), Özer (Payas), Samsun, Saruhan, Sivas, Tarsus (Kosun), Urfa, Şark Vilâyeti.

e) DÖĞER

Oğuz Kağan Destanı'na göre Oğuz Türklerinin 24 boyundan biri ve Kaşgarlı Mahmut'a göre Divân-ı Lügati't-Türk'deki 22 Oğuz bölüğünden 18. «Tüger»lerdir. Şeklinde izah eder.

Afyonkarahisar, Diyarbakır, Kayseri, Sivas ve Muğla'da Döğەر ismini alan köyler vardır. Suriye, Carablus, Hatay, Samandağ' da bir köyün adı ve Rakka şehirlerinde ise hala yer ismi olarak adlandırılır. Gittikleri yerlere «Döğەر» ya da «Beydili» isimlerini vermişlerdir. Beğdili boyu Antep, Maraş, Antakya Kilis arasına yerleşmiştir. Gâvurdağındaki Ulaşlıların Beğdili'ye ait bir oymak olması söz konusudur.

Bozokların Ay Han kolundan olan Döğەر boyunun Anadoludaki belli başlı yerleşim yerleri şu şekildedir:

Adana (Berendi, Dündarlı, Özer ili), Afyon, Aksaray, Ankara, Aydın, Antep, Biga, Birecik (Ank, Suruç), Bozok (Yozgat),

Çapakçur, Çemişkezek, Çermik, Diyarbekir (Akçakale, Savur, Berazi), Eskişehir, Erzurum, Halep, Hama, Hamid (Burdur, Isparta), İçel, Karaman, Kars-Maraş (Kadirli), Kayseri, Kerkük, Kilis, Konya, Kütahya, Malatya (Besni, Gerger, Hısn-ı Mansur-Adıyaman, Kâhta), Maraş, Mardin, Niğde, Nusaybin, Özer (Payas), Savur, Sis (Kozan), Sivas, Siverek, Şam, Tarsus, Trabzon, Urfa (Bozili-Bozova, Harran, Haykuyu, Kaba Haydar, Kozan, Sallı, Ulum).

f) DODURGA

Tutırka-Dodurga-Dödürge: “ülke almak ve hanlık yapmak” anlamındadır. Sivas’ın doğusundaki Tödürgeler bu boydandır. Sivas’ta bu boyun adını taşıyan bir köy bulunmaktadır.

Dodurgaların bir oymağı Yüreğir (Ramazanoğulları) içerisinde Tarsus’a yerleşmiştir. Faruk Sümer, Ceritler ve Yaparlıların Dulkadiroğulları içerisinde bölgeye geldiğini belirtmektedir. (75 Faruk Sümer, Bozoklu Oğuz boylarına Dair, DTCFD, S.XI; Ank. 1953, s.80–82) Cevdet Türkay’ın Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler adlı kaynak eserinde Dodurga (Todurga) aşiretinin dağılmış olduğu iller arasında Adana, Tarsus, Kırşehir, Yozgat, Kahramanmaraş, Kocaeli, Bolu, Osmercık (Çorum) ve Ankara’nın bazı bölgeleri sayılmaktadır.

Oğuz Kağan Destanı’na göre Oğuzların 24 boyundan biri ve Kaşgarlı Mahmud’a göre Divân-ı Lügati’t-Türk’deki 22 Oğuz bölüğünden 16.; «Tutırka»lardır. Dodurga adlı yerleşim yerleri, isimlerini Dodurga boyundan almaktadırlar. Dodurga boyunun, Oğuz Han’ın altı oğlundan biri olan Ay Han’dan çoğaldığı kabul edilmektedir. Dodurga kelimesi eski Türkçede ülke alan, mülk tutan, yerleşip sahip olan, yurt edinen anlamına gelmektedir. [76 Atalay, Besim (2006). Divanü Lügati’t – Türk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. ISBN 975-16-0405-2, Cilt I, sayfa 57) Reşideddin de Câmîü’t-Tevârih’te Dodurga sözcüğünün «ülke almak, hanlık yapmak» anlamlarına geldiğini belirtmiştir.

Adana yöresine dair eski kayıt defterlerinde Tarsus ve civarı Türkmen boyları içinde 34 oba ve iki koldan oluşan bir Dodurga oymağının daha olduğu bilgisi vardır. Bu oymak Esenlü adı ile de anılmaktadır. Dodurgaların bir oymağı Yüreğir (Ramazanoğulları) içerisinde Tarsus'a yerleşmiştir. Faruk Sümer, Ceritler ve Yaparlıların Dulkadiroğulları içerisinde bölgeye geldiğini belirtmektedir. (77 Faruk Sümer, Bozoklu Oğuz boylarına Dair, DTCFD, S.XI; Ank. 1953, s.80–82)

1) BAYAT

Bayat: Bu boyun, Bozoklar'dan Oğuz Kağan'ın oğlu Gün Han'ın soyundan geldiği kabul edilir. Kaşgarlı Mahmud'a göre Divân-ı Lügati't-Türk'deki yirmi iki Oğuz bölüğünden dokuzuncusudur. «Bayat» kelimesinin Eski Türkçedeki anlamı (ba -dawlat-devletli, devlet beyi) varlıklı, devletlidir. Büyük Selçuklu Devleti, siyasi birliği sağlamak için 11. yüzyılda Anadolu'ya yönelen göçmenleri iskân ederken büyük ve kuvvetli boyları bölerek birbirinden uzak bölgelerde yerleştirmiştir. Bugün Anadolu'nun değişik yerlerinde Kınık, Avşar, Bayındır, Salur, Bayat, Çepni gibi büyük Oğuz boyları isimleri taşıyan köylere, ailelere rastlanması Selçukluların bu “parçalayarak iskân” etme politikalarının bir sonucudur. (78 M.Fuad Köprülü, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, Ankara. 2002, s. 658.) Günümüzde Bayat, Bayatlar, Bayatlı adlarında, pek çok yer adı görülür.

Afyonkarahisar ve Çorum'un Bayat ilçeleri, Bolu'nun ve Sivas'ın Bayat köyünün adı bu boyla bağlantılıdır. Bu boy Urfa ve Elazığ, Adıyaman'ın Şambayat (şam-bayadı) kasabasına yerleşmiştir. Büyük bir kesim ise İzmir ilinde, Narlıdere civarına yerleşmiştir. Niğde Altunhisar Bayat koyu bulunmaktadır. En büyük kitle ise Konya/Ereğlisi civarında yaşamaktadır. Bugün kendilerine Bekdikler, Dulkadirli beyliğinden miras kalan insanlardır. 4. Murad zamanında Maraş, Elbistan yörelerinden bu bölgeye göç ettirilmişlerdir.

Bayatlar 14. yüzyılda Kuzey Suriye'de, Bozok kolunun Avşar ve

Beydilli boylarıyla birlikte yaşadılar. Yaz aylarında, yaylak olarak, Anadolu içlerine göçtüler.

Bozokların Gün Han Oğulları koluna bağlı olan Bayat boyunun Anadoludaki yerleşim yerleri şu şekilde tespit edilebilmiştir.

Adana (Karaisalu, Kınık, Özer-Payas, Yüreğir), Afyon, Aksaray (Koçhisar), Akşehir, Amasya, Ankara (Bacı, Beğpazarı, Çubuk), Aydın, Antep, Beğ (Sivrihisar), Birecik (Suruç), Bitlis (Adilcevaz), Bozok (Yozgat, Akdağ, Karadere, Sorkun, Emlâk, Gedük, Kanak), Çankırı, Çemişkezek, Çorum (Bayadözü, Katar, Osmancık), Diyarbekir (Hasankeyf, Batı Diyarbekir, Savur), Ergani, Erzurum (Tercan), Eskişehir, Halep, Hama, Hamid (Burdur, Eğridir, Uluborlu, Yalvaç), Hüdavendigâr (Bursa), İçel (Mud), Karaman (Ereğli, Ürgüb), Kadirli, Kayseri, Kırşehir, Kilis (Çöm), Konya (Bayburd, Eski il, Göçü, Ilgın, İnsuyu, Kureyözü, Mahmudlar, Saidili, Turgud), Kütahya (Geyikler, Şeyhlü), Malatya (Argovan, Besni, Gerger, Hısn-ı Mansur-Adıyaman, Kâhta), Maraş (Elbistan, Kara Hayıt, Kurupınar, Zamantı), Mardin, Menteşe, Niğde, Özer-ili, Saruhan (Demirci), Manisa, Sis (Kozan), Sivas (Budaközü, Niksar, Sorkun), Şam, Tarsus (Kosun), Teke (Milli Nah.), Trablusşam, Urfa, Şark Vilâyeti.

i) CERİT

Cerid aşireti, meşhur Akça Koyunlu aşireti ile aynı ulusa mensup olup Maraş Varsakları'ndandır (Sümer, 1963: shf 84). Cerid aşireti de Tâcirlü aşireti gibi Ceyhan nehri boylarında kışlayıp yazın Uzun Yayla'ya yaylağa çıkarlardı.

«Orta Asya'dan gelip Anadolu'yu yurt tutan 230 oymak, 1500'ü aşiret ve 5800'ü de cemaat olmak üzere 7230 dolayında Türkmen oymak, aşiret ve cemaat bulunmaktadır. (79 İlhan Şahin, XVI. Asırda Halep Türkmenleri, MS. 694.695.696. Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı 12) Dulkadirli Beyliğini teşkil eden cemaatlerin çoğunluğu Bayat, Avşar ve Beydili boylarında idi. 1520 – 1570 Beydili, aralarında Ceridlerin de olduğu birçok obayı

barındırmaktaydı. Dulkadir beyliğine bağlı olan Beydilli, Bozulus'un 1613'de dağılması üzerine, bir kolu Gaziantep, Maraş, Kayseri üzerinden, diğer bir kolu da Toroslardan Adana, Karaman, Aksaray'ı takip ederek Kırşehir merkez olmak üzere tekrar Orta Anadolu'ya ulaşmışlardır.

1690–1691 yılında Beydili boyu, bütün obaları ile birlikte şimdiki Suriye bölgesine sürülmüşlerdir. Osmanlı, Beydili ile diğer birçok oymakları da Urfa'nın doğusundaki Colab ırmağı kıyıları ile Boz-âbad ve Urfa'nın diğer bölgelerine yerleştirdi. Böylece kendisine boyun eğmeyen bu Türkmenlerden kurtulmuş oldu. Musacalu, Cerid, Avşar, Köşekli, Boynuinceli ve Karacayurt Türkmen oymakları da bunlar arasındaydı. Devlet sert ve ciddi tedbirler almasına rağmen, bütün bu oymaklar aynı yıl içerisinde Anadolu'ya geri kaçtılar.» (80 Prof. Dr. Refet Yinanç, Dulkadir Beyliği, Sayı. 8, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yük. Kurumu, Ank. 1989.) İşte bu göçler ve iskânlardan sonra Ceritler fırsat bulur bulmaz kışlık olarak kullandıkları Çukurova'ya dönmeye kalkıştılar. Fakat bu dönüş hadisesi oldukça kanlı olmuştu.

Çukurova'ya dönmek isteyen Ceritler önce Reyhanlı aşiretiyle savaşmak zorunda kalmışlardı. Sonra da Osmanlı yöneticileri tarafından kandırılan Avşarlar, Ceritler'in önünü kesmek için Nizip yakınlarında pusu kurmuşlardı. Ceritler bu pusudan kurtuldular. Bu defa Osmaniye-Bahçe ilçeleri arasında Kanlı geçit denilen yerde Ceritler'i takip eden Avşarlar, Ceritler'e saldırmış, çıkan kavgada Avşarlar büyük kayıplar vermişlerdi. Avşarlar buraya hâlen «Kanlı Geçit» demektedirler. (81 Ahmet Refik, Anadolu'da Türk Aşiretleri, S. 84.85.86.87. Enderun Kitabevi, İst. 1989.)

Tüm bu bilgilerden yola çıkarak Ceritlerin Ceyhan ırmağı, Toros dağları ve Çukurova'yı kışlık olarak kullanan, yazları ise, Kırşehir, Yozgat gibi bölgelere konup göçen Beydili boyundan kalabalık bir oymak olduğu anlaşılmaktadır. Adana ve İçel'de ifraz Ceritleri adı verilen Ceritlerin yerleşmiş olduğu bilinmektedir. İfraz Ceritleri denen bir Cerit oymağı

da Kıbrıs'a sürülmüştür. (82 Baki Yaşa Altınok, Rakka ve Orta Anadolu Ekseninde Bir Oymağın Tarihi (Ceritler) haci.bkts.gazi.edu.tr/dergi_) bu adres kontrol edilecek

Bu gün için Adana, Osmaniye, Kadirli Kozan ve Çukurova'nın diğer yerlerinde Cerit soyadlı pek çok aile bulmak mümkündür. Ceyhan (eski adı Yarsavut) Muhacirli ve Cerit köylerinin birleştirilmesi ile oluşmuş bir ilçedir. 1780 yıllarda Payas'taki başlıca oymaklardan birisi de Cerit aşiretidir. Payas'taki Küçükaliogulları, Payas'ta kontrolü ele almaya çalışırken Karalar ve Cerit aşiretlerinin birbirlerine düşmesini sağlamışlardı.

j) ULAŞLAR

Payas, Dört Yol, Erzin Osmaniye ve Gâvurdağları tarihi için son üç yüz yılın en önemli oymağı Ulaşlı oymağıdır. Özellikle son üç yüz yıl içerisindeki bu bölgede meydana gelen hadiselerin içerisinde olan, hatta son üç yüz yılda bölgede meydana gelen hemen hemen bütün olayları yönlendiren veya ortaya çıkmasına sebep olan oymak olarak karşımıza Ulaşlılar çıkar. Sivas'ın ilçelerinden birinin adı Ulaş'tır. Anadolu'da İçel (Gülnar), Isparta (Iğdır), Konya (Karaman), Çorum (iki yerde), Çankırı (Çerkes), Sivas (Hafik) 'de bu isimde köyler olduğu tespit edilmiştir.

Ulaş adına ilk defa Dede Korkut'ta rastlanır. "Dede Korkut" destanlarından biri olan Salur Kazan Bey'in babasının adı Ulaş'tır. «Ulaş oğlu Salur Kazan Han, yiğitleriyle birlikte avdayken Peçenekler (Tavagor) onun yurduna saldırır.» Prof. Dr. Faruk Sümer Ulaşlılar hakkında şu bilgiyi vermektedir. "Ulaşoğulları en tanınmış Varsak Beyleri arasında sayılmaktadır. Fatih'in vezirlerinden Rum Mehmet Paşayı 1469 yılında perişan eden Varsak Beylerinin başı Uğuz Bey'in Ulaş ailesinden olduğunu biliyoruz." Ulaş boyunun yurdu, Tarsus'un kuzeybatısından başlayıp Bulgar Dağına dek uzanıyordu. Ulaş Boyu büyük bir teşekkül olup, Bayındır (41 cemaat), Salur (10 cemaat), Orhan Beğlu gibi obalara ayrılmışlardır.

Arap tarihçisi Reşidü'dine göre “” Ulaş ve oğlu, Ulat Salurlarından İnal Han'ın veziri ve naibi de boydan idiler “diye bilgi vermektedir.” (83 Mehmet Toksoy, İstintaknâmelere göre II. Fırka-ı İslâhiye ve Sonuçları, VI. Hatay Tarih ve Kültür Sempozyumu, 2002 Antakya, Shf.169)

Faruk Sümer, “1519 yılında Ulaş boyuna bağlı Salur obası on kola (cemaate) ayrılmıştır. Şeklinde bir bilgi vermektedir. Kanuni Sultan Süleyman devrinde Halep Türkmenlerinden Beğ-Dili boyunu oluşturan 40 obadan 22. sıradaki Ulaşlılar 39 vergi evi ile bir obadır.” Yüreğir boyunun ve Ramazanoğullarının Çukurova ve Gâvurdağı bölgelerini Türk boyları ve cemaatlerine pay ederken «Tarsus'tan Bulgar dağına kadar olan bölge de Ulaş'a pay edilmişti.» (84 F. Sümer, Bayındır, Peçenek ve Yüreğirler, DTCF, Der. S.XI, s. 320-321) Elde edilebilen bilgilerden yola çıktığımızda Ulaşlıların özellikle Bayındır, Beğdili- Döğer, Salur ve Avşarlar ile çok sıkı bir irtibat içinde olduklarını ve anılan bu boylarla birlikte hareket ettiklerini göstermektedir. Bayındırlar Ulaşlılar içerisindeki on koldan biri olarak karşımıza çıkarken, Küçükhalioğullarına ve Avşarların başları sıkıştıkça sığındıkları bir oymak olarak göze çarpar. Payas derebeyi olan Küçükhalioğulları'nın Ulaşlardan çok yardım gördüğü, hatta Ulaşlı olduğunu düşündürtebilecek kadar yakın olduğu dikkati çeker.

Ulaşlı ağaları ve onlarla ittifak kurmuş olan Küçükhalioğulları'nın İstanbul Padişah'ın, bu dağlar bizim mantığına sahip oldukları, yörede asayiş sağlama ve vergi alma hakkının kendilerinde olduğu şeklinde düşündükleri ortadadır.

Gâvurdağlarını mekân tutan Ulaşlıların ve beş Ulaşlı ağa kolunun 18. yüzyılda buraya geldiklerine dair bilgiler bulunmaktadır. Dulkadirli'lere mensup Döngellü, Ulaşlı, Çalışlı, Devdü ve Kebelü gibi oymaklar Kurt Kulağı ile Burnaz Köprüsü yöresinde yaşamakta idiler. 1690 yıllarında Kırşehir'den Harran ve Rakka'ya sürülen aşiretler arasında Ulaşlılar da vardır. Bu sürgün hadisesi gevşer gevşemez

dağları ve serin yerleri pek sevdikleri anlaşılan bazı Ulaşlıların 1735 yılında birkaç yıl önce İslâhiye taraflarına Okçu-İzzeddinlü oymağının yaylağı olan Gâvurdağına; bir kısmın da Kilis, Gaziantep, Kahramanmaraş, Malatya, Tunceli, Elazığ, Erzurum, Sivas, Erzincan törelerine dağılmış olduğu anlaşılmaktadır. Ahmet Cevdet Paşa'nın «Tezakir» adlı eserinde Gâvurdağları, Erzin ve Osmaniye ve Payas'ın dağ kesimlerinde yaşayan Ulaşlıların ve yerleşik oldukları bölgeler şu şekilde tasnif edilmektedir.

- 1- Kellemenoğulları: Yarpuz (Cebel), Kellemen Küllüsü, Gökgöl, Türkü Yazısı, Tuz Taşı
- 2- Karayiğitoğulları: Karayiğit Köyü, Türkü Yazısı, Yarpuz ile Bulanık (Bahçe) arası
- 3- Alibekiroğulları: Mitisin, Büyük Küreci, Harlık, Bacbel, Karakışla, Küllü
- 4- Kaypakoğulları: Kaypak (Serdar) Kaypak Nahiyesi'
- 5- Çentoğulları: Çardak Köyü, Çened Nahiyesi'nin güney tarafları.

Ahmet Paşa ve Derviş Paşa kuvvetlerine direnen Alibekiroğulları'nın direnç sebebi ise kendilerine sığınmış olan Küçükhalioğulları'ndan Dede Bey'i teslim etmenin geleneklerine ters düşmesi sebebi ileidir. Ulaşlılar ise 1865–1867 yılları arasında Nur Dağlarında Bacbel, Mitisin, Küllü, Karaçay'ın yukarı boğazlarını teşkil eden yerlerde silahlı çatışmalar yapmışlar ve Ulaşlılar da, dağlardan dağ yamaçlarına doğru inmişlerdir. (85 Anonim, Ulaşlı Toplulukları Hakkında Bilgiler, devturkler.com/)

Dörtyol ve civarındaki Ulaşlılar'ın yarattığı son karışıklık 1867 yılında olmuştur. Fırka-ı Islahat harekâtından bir buçuk sene sonra (1865) Ulaşlıların “Doyumluk “ almak için eyleme geçtiği görülür. Mehmet Toksoy'un adı geçen bildirisinde bu hadise şu şekilde dile getirilmiştir.“Gâvurdağlarının Büyük

Küllü, Küçük Küllü, Harlı köylerinden kalkan üç yüz kadar Ulaşlı silahlı adam Payas- Kuzuculu, arasında “ doyumluk “ almak için vurgunlara başlayınca bölgeye yeniden bir askeri harekât yapma zorunluluğu ortaya çıkmıştı.” (86 Mehmet Toksoy, İstintaknâmelere göre II. Fırka-ı Islahiye ve Sonuçları, VI. Hatay Tarih ve Kültür Sempozyumu, 2002 Antakya, Shf., 169)

k) KOZANOĞULLARI:

A. Cevdet Paşa'ya göre, Kozanogulları Gaziantep'in Kozan köyünden gelmiş Arıklı Varsakları'nın bir kethüdalılığıdır. Osmanlı arşivlerinde Kozanogulları'nı adı ilk kez İkinci Süleyman'ın, 1690 Avusturya savaşında, yardım istediği oymaklar arasına Kozanoğullarının adını da geçmesi ile rastlanılmıştır. (87 Mustafa Onar, Kozanoğulları, [turkoloji.cu.edu.tr/ CUKUROVA/ sempozyum](http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum)) İkinci belgede ise Kozanoğulları'nın beyi «Şaki» suçlaması ile Niğde kalesinde hapsedilmesi ile ilgilidir. (88 Ahmet Refik, Anadolu'daki Türk Aşiretleri, İstan. Enderun Kitb. shf.21) Kozanoğulları'ndan Büyük Yusuf Ağanın 18. Yüzyıl sonlarında oymağın başına geçmesi ile 1778'de başlayarak 1865'e dek yörede güçlü bir otorite kurdukları ve derebeylik yaptıkları anlaşılmaktadır. 1778 tarihinden sonraki devlet yazışmalarından anlaşıldığına göre Kozanoğulları, devletin otoritesini tanımamaya başlayacak, asker ve vergi vermeyecektir. Adana, Halep, Antep ve Maraş beylerine direnen bu derebeylik, yöredeki diğer aşiretleri birbirlerine düşürerek arazileri içinden Çukurova'dan İç Anadolu'ya konup göçmek zorunda olan aşiretleri kullanarak önemli bir otorite kurdukları anlaşılmaktadır.

Payas'taki Küçükaliogulları ile stratejik bir dayanışma içinde olarak tüm geçitlerden gelebilecek tehlikelere karşı birbirlerinin güvenliklerini sağlama alarak devletin kuvvetlerini zaafa uğrattıkları anlaşılmaktadır. Bu derebeylik de 1865 yılındaki Fırka-ı İslâhiye ile birlikte dağıtılmış, derebeyliğe tabi olan diğer aşiretlerin de iskânı ve ıslahı

sağlanmıştır.

1) YÜREĞİR: (ÜREĞİR_ YÜREAR)

“Daima iyi iş ve düzen kurucu” anlamındadır. Orta Toros ve Çukurova Üç-Oklu Türkmenlerinin çoğu, Adana’daki Ramazanoğulları bu boydandır. Yüreğirler, Oğuzların Bayat boyundandır. Yüreğir-Yüragir cemaati Adana ve Maraş, Halep eyaletleriyle Mazon kazası (Menteşe Sancağı), Irla ve Gölhisar kazalarında (Hamîd Sancağı) yerleşmişlerdir. Sivas’ın Şarkışla ilçesinde yerli halkın, Yürağar-Yüreğir- şeklinde telaffuz ettiği bir köy bulunmaktadır. Bu köy Elbeyi denilen yöredeki 39 köyden birisinin adıdır.

Çukurova ve etrafının Türkmenleşmesinde en önemli rolü Yüreğir boyu oynamıştır. Tarsus, Seyhan ve Ceyhan nehirleri arasındaki bölgeyi Kışlık olarak tutmuşlardı. Yüreğir ovası denilen bu bölgeye kalabalık olarak yerleşen bu boy Ramazanoğulları beyliğini kurarak yöredeki Türkmenlerin yazlık ve kışlık mekânlarını düzene sokarak diğer oymaklar üzerinde hâkimiyetini tesis etmeyi başardı. Çukurova’nın diğer bölgelerini diğer Türkmenlere taksim etti.

Ramazanoğulları’nı kuran bu boyun çok sayıda cemaatlere bölünmüş olmasından dolayı 16. yy başlarından itibaren kayıtlarda Yüreğir adına rastlanmaz olmuştur. Yörenin hâkimi olabilecek kadar kalabalık olması gereken bu Yüreğir Boyu’nun çok sayıda cemaate bölünmüş olması kaçınılmazdı.

Osmanlı döneminde Yüreğir boyu iyice kalabalık hale geldikçe ve değişik yerlere yerleştikçe Yüreğir adını kullanmamaya başlamış, aşiretlere veya sülale adlarına bölünmüşlerdir. Çukurova’yı yazlık olarak kullanan Yüreğir boyu Anadolu’nun çeşitli, köy, kasaba yerleşim yerlerinde örneğin Adana’nın Yüreğir ilçesinde, Sivas’ın Yüreğir köyünde hatırasını yaşatmaya devam etmektedir.

Üç-okların Dağ Han Oğulları kolundan bir Türk boyu olan Yüreğirlerin Anadolu’daki beli başlı iskan yerleri aşağıdaki

şekildedir:

Adana (Merkez, Ayas, Berendi, Dünderlı, Hacılı, Karaisalu, Kınık, Sarıçam, Yüreğir), Aksaray (Eyüb ili), Ankara, Bayburd (Kelkid), Biga, Birecik, Bozok (Yozgat), Halep, Hamid, Hüdavendigâr (Bursa), İçel (Gülnar, Karataş), Karahisar-ı Sahip (Afyon), Karaman, Kars-ı Maraş (Kadirli), Kastamonu, Kırşehir, Kilis, Kütahya, Konya, Malatya, Maraş (Elbistan), Menteşe (Köyceğiz, Mekri, Pırnaz), Niğde (Şamardı), Özer (Payas), Sis (Kozan), Sivas, Sultanönü (Eskişehir), Tarsus (Kosun, Ulaş), Teke (Antalya), Trabzon (Kürtün).

m) BAYINDIR

(Bayundur) Ak otağlı hanlık kuran boylardandır. Dede Korkut hikâyesinde, Hanlar Hanı şeklinde, hanedanın özel ismi olarak kullanılmıştır.

Bayundur-Bayındır: “Her zaman nimetle dolu yer” anlamındadır. Akkoyunlular bayındır boylardandır. İzmir’den Azerbaycan’a, Gence’ye kadar Bayındır adlı pek çok yerleşim yeri vardır. Bayındır boyunun hatırası bu yerleşim yerlerinde hâlâ yaşamaktadır.

Bayındır boyu Çukurova’da Tarsus ve Bulgar dağı civarlarına yerleşmiştir. Haruniye ilçesinin eski adı Bayındır ilçesidir. Önemli sayıda Bayındır boyuna bağlı aile bu gün adına Haruniye denilen ilçe ve civarına yerleşmişti.

Bayındırlar Gâvurdağları ve Bulgar dağlarında teşekkül eden Ulaşlıların yedi oymağından birini teşkil ediyorlardı.

Adana (Berendi, Dünderlı, Hacılı, Karaisalu, Kınık, Özer, Yüreğir), Afyon, Aksaray, Akşehir, Alaiye (Alanya), Ankara, Antakya, Aydın, Antep, Beğ S. (Sivrihisar), Biga, Birecik, Bolu, Bozok (Yozgat), Çankırı, Çapakçur, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Halep (Ağzaz), Hama, Hamid (Burdur, Ağlasun, Eğridir, Gölhisar), Hınıs, Hüdavendigâr (Bursa), İçel (Mud, Silifke), Karaman, Karesi (Sındırgı), Kadirli, Kastamonu

(Sinop), Kayseri, Kırşehir, Kilis, Kocaeli (Kandıra), Konya, Kütahya, Malatya (Besni), Maraş, Mardin, Menteşe, Muğla, Niğde (Develi), Özer (Payas), Saruhan, Sis (Kozan), Sivas, Tarsus, Teke (Elmalu, Kaş, Milli Nah.), Trablusşam, Urfa (Bozili-Bozova).

n) KINIKLAR

Her yerde aziz, muhterem anlamındadır. Selçuklu devletleri, Üç-oklu Türkmenler, Halep-Ankara ve Aydın'daki Kınık Oymakları bu boydandır. Kınık Türkmenleri Ceyhan Nehri havzasına yerleşmişlerdir. Adana Osmanlı yönetimine girdiğinde Kınık Kazası Adana'daki sekiz kazadan biridir. Prof. Dr. Faruk Sümer'in belirttiğine göre; Ebubekir Bey yönetimindeki 15 bin Kınıklı Türkmen 1375 tarihinde, son Ermeni Baronu Leon'un savunduğu Kozan kalesinin fethine katılmıştır. Bu olay Kınıklılıkların Çukurova'daki gücünü göstermesi bakımından önemlidir. Bölgenin Ramazanoğulları idaresine verilmesi ile bu olaya içerleyen Kınıkların büyük bir bölümü yöreyi terk ederek İç Anadolu'ya yerleştiği anlaşılmaktadır. (89 İsmet İpek, Osmaniye'nin Altındaki Kayıp Şehir; Kınık, www.ofad.org.tr/)

Kınıklar, Selçuklu hanedanını çıkaran boydur. Kınıklar Anadolu'daki yer adlarının çokluğu sıralamasında 81 köy ile Kayı ve Avşar'dan sonra üçüncü sırada gelmektedir. Kınık kelimesinin" her yerde yüce" anlamına geldiği belirtilmektedir. Kınık boyunu Kaşgarlı Mahmut'un Oğuz boyları ile ilgili verdiği listede birinci sıraya koyduğunu görüyoruz. Bu durum Kınık boyunun önemini de göstermektedir. İskenderun'dan Misis'e kadarki bölgeye en kalabalık olarak yerleşen Türk boyu Kınıklardır. Bu bilgiye dayalı olarak da Payas sancağı olarak nitelendirilen sancağın beyi olarak seçilen Özeroğullarının da Kınık boyuna mensup olması en kuvvetli ihtimaldir.

Payas (Üzeyir) sancağına bağlı olarak 1490-1500 yılında kurulmuş olduğu anlaşılan Toprakkale yakınlarındaki bir Kınık köyünün varlığından haberdarız. Bölgedeki Kınık boyunun

başlarında Göç Eri Hamza Bey boy beyi olarak bulunmaktaydı. Kasabanın Kınık Nahiyesi adıyla birde ayrı bir kanunnamesi vardı.

Dr.Yılmaz Kurt'un araştırmasına göre Kınık cemaatleri şunlardır: Perakende, Karahamzalı, Uçbeyli, Tazılı, Kocacıklı, Kalkanlı, Köseli, Koyuncu, Âşıklı, Tatar Musalı, Fakihceli, Bağdatlı, İlyaslı, Köker Sülek, Sarılar, Neccaran, Mehmedoğlu, Nurettin Halife, Sevinç Hacıoğlu, Peçenek, Şahmelikli, Beşir Hacılı, Edekli, Yaycılı, Balıklıoğlu, İmirzaoğlu, Hanbeyoğlu, Avcı, Sarı, Tazılı Yargan, Köseli, Kamerli, Azaboğlu, Soğankesenli, Oralar, Kocacıklı, Karagözlü, Beylik Beyli, Gevhersilk... (90 Doç.Dr. Yılmaz Kurt, Tarih İçinde Bütün Yönleriyle Osmaniye Sempozyumu) Ahmet Cevdet Paşa'ya göre, şimdiki Osmaniye, eski Kınık Şehri harabeleri üzerine kurulmuştur.

Sınırları bugünkü Ceyhan (Yarsuvat)'dan Gâvurdağları ve Haruniye'ye (Bayındır) kadar uzanan Kınıklar kışları Uzun Yayla'ya göçüyorlardı. 19.yy'a kadar bu günkü Ceyhan ilçesinin adı Osmanlı kayıtlarında Kınık olarak ifade edilmiştir. Günümüzde Kınık adı ve boyu unutulmuş durumdadır. Dört Yol ve Payas civarında sancak beyliği yapan Özeroğulları'nın Oğuzların Kınık boyundan olması muhtemel gözükmektedir. Faruk Sümer Özeroğullarının Kınıklara dâhil bir cemaat olarak kabul eder. Bu Türkmenlerin yerleştiği yere Özer İli adı verilmiştir. Örneğin artık Dört Yol'un Mahallesi olan Özerli köyünün adı buradan gelmektedir.

Arşiv belgeleri ve tarihi olaylardan yapılan derlemeler sonucu Kınıkların Anadolu'daki yerleşim yerleri şu şekilde tespit edilebilmektedir: Adana (Kınık, Berendi, Hacılı, Karaisalı, Sarıçam, Yüreğir), Aksaray, Ankara, Arapkir, Aydın, Antep, Biga (Balya, Ezine), Birecik, Bolu, Bozok (Yozgat), Çankırı, Çorum, Diyarbakır, Erzurum, Halep, Hamid, Hüdavendigâr (Bursa), Karahisar-ı Sahib (Afyon), Karahisar-ı Şarkî, Karaman, Karesi, Kars-ı Maraş (Kadirli), Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Kilis, Kocaeli, Konya, Kütahya, Malatya, Maraş,

Menteşe, Niğde, Özer (Payas), Sığla, Sis (Kozan), Sivas, Siverek, Tarsus, Teke, Tekirdağ, Urfa.

o) TECİRLİ AŞİRETİ

1691 yılından itibaren Osmanlı Arşivlerinde Tecirli aşiretinin adına rastlanılmaya başlar. Kırşehir yöresinden Rakka'ya sürülerek Rakka ve Cullap nehirleri arasındaki bölgelerde iskân edilmeye çalışılan aşiret, oymak ve boyların arasında Tecirliiler de vardır. Tâcirlü asireti Boz-Ulus Türkmenlerinden, Zülkadriye Türkmen cemaatlerindendir. Dulkadirli ulusuna bağlı Tâcirlü aşireti, Maraş Varsakları olarak da adlandırılmıştır.

Kaynaklara göre Osmaniye ve Ceyhan'da Tâcirlü aşiretinin 24 obadan meydana geldiği belirtilmektedir. Bu obalar; Palalı, Yazmalı, Sekerli, Hiboglu, Gününöğlü, Budaklı, Gürer, Böcüklü, Domballı, Eloglu, Çerçioğlu, Alcı, Gücüklü, Kokulu, Çırnazlı, Karabibili, Araplı, Kırmıtlı, Kabuklu, Alhanlı, Sarıhasanlı, Kalalı, Karaobalı, Devriseli'dir.

Tâcirlü aşireti kendi içerisinde üç kısma ayrılmıştır. Tüccar Tâcirlü, alışveriş, tüccarlık yapan, Boz Tâcirlü, orta halli olup çiftçilik veya hayvancılık yapanlara, Yoz (düz) Tâcirlü ise fakir, malı mülkü olmayan Tecirliilere denmektedir.

1707 tarihli bir vesika da eşkıyalık yapmaları ve isyan halinde olmaları sebebiyle Ayas, Berendi ve Kınık'a yerleştirilen Tacirlü Aşireti'nin 1707 yılında Rakka'ya sürülmesi emredilmiştir.

1707 yılı Nisan ayı başlarında Karaman valisi Hasan Paşa'ya gönderilen fermanla, İsneyn ovası civarında çevreyi rahatsız eden ve halka zarar veren Tacirlü Aşireti 'nin cezalandırılması, aşiret Reislerinin layık oldukları cezalara çarptırılması ve gereğinin yapılması için üzerlerine bir miktar asker gönderilmesi istenmiştir.

Ayas, Berendi ve Kınık kadı ve zabitlerine 23 Haziran 1707

tarihinde gönderilen yazıda vergilerini zamanında ödemeleri ve yaylaya çıkmalarının engellenmesi emredilmiştir.

Haruniye ve Osmaniye arasındaki yerlerde yoğun olarak bulunan ve yoğun olarak buralara iskân edilmiş bir aşirettir. Tacir ve tüccarları soyduklarından Tecirli dendiği ifade edilmektedir. Bu aşiret yörede en çok çekinilen ve en cahil kalan aşiretlerden biri olarak anılmaktadır. A.Cevdet Paşa'nın "Tezakir" ve "Maruzat" adlı eserlerinde de bu şekilde bir bilgi verilmektedir. Tecirli aşireti ve iskânı hakkında bilgiler veren A.Cevdet Paşa, bu aşiretin diğer aşiretlere nazaran daha cahil kaldığını özellikle vurgulamıştır. Tecirli aşiretinin içerisinde bir imamın dahi bulunmadığı, imam olmadığı için ölümlerin olduğu yere gömülüp, imam bulunduktan sonra cenaze namazlarını kıldırıp mezara taşındığı, önce evlenip imamı bulabildikleri zaman nikâh kıydırdıklarını, imama ücret verseler bile dönüş yolunda imamı soyup verdikleri parayı aldıkları gibi pek çok tafsilatta bulunmaktadır.

1866 da Osmaniye ilçesi kurulunca ilçeye yerleştirilenlerden bir kısmın Tecirli olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır. Tecirlilerin Ceyhan ile Haruniye arasındaki bölgelerde yerleşik hayata geçmiş oldukları bilinmektedir.

Günümüzdeki Tâcirlü asireti mensupları, Uzeyr Sancağı (Payas ve Misis arasında), Bozok, Diyarbakır, Maraş, Adana, Çukurova, Kilis, Sivas, Rakka, Andırın, Erzurum, Çıldır, Kars, Antep, Elbistan, Haruniye, Kıbrıs civarlarında yerleşik olarak yaşamaktadır.

ö) REYHANLI AŞİRETİ

Yaz aylarında Malatya, Kayseri ve Sivas yörelerine göç eden kış aylarını amik ovasında geçiren Reyhanlı aşireti 1770 yıllarında sorunlar çıkarmaya başlamıştı.

Atilla Canpolat reyhanlı aşiretinin bağlı olduğu boy ile yerleşim yerleri hakkında bize şu bilgileri vermektedir."Oğuzların Bozok Kolu'na bağlı Bayat

Boyu'ndandırılar. Reyhanlı Aşireti'nin, Amik Ovası'na hangi tarihte gelip yerleştiği kesin olarak bilinmemektedir. İnhanı Burnu'ndan başlayarak, Nehr-ül Kebir Mecrası'nı, Bayer Dağları'nı, kısmen Asi Nehri'ni, Cebel-i Âlâ ve Cebeli Sem'an'ı takiben, Halep'in otuz kilometre kuzeyinde Kilis'in Türkmen Nahiyesi'nde, Çoban Bey-Cereblas hattı güneyindeki İlbeyli ve Türkmen Nahiyeleri'ni de içine alan geniş bir saha, aşiretin yerleşim alanıdır." (91 A. Canbolat, a.g.e.,(2006) shf, 24)

Yusuf Halaçoğlu, Reyhanlı Aşireti'nin 1766 yılında, üç bin haneye yakın ve iki bin çadır olarak, Halep Eyaleti ile Sivas arasında konargöçer şekilde yaşadıklarını belirtmektedir (92 Halaçoğlu, a.g.e 1991,56).

1775. Reyhanlı ve Mendallı aşiretleri üzerine eşkıyalık yaptıkları gerekçesi üzerlerine asker gönderilmiş kısmı bir huzur sağlanmıştı. Fakat çok geçmeden yeniden şikâyetlerin artması üzerine 1779 yılında iskâna zorlandılar. Reyhanlı Aşireti 1780 yılında (kışlak mahalleri olan) Amik Ovası'na yerleşmeyi kabul ederek iskân için müracaat etti. Bu istekleri üzerine tarım ve ziraatla uğraşmaları koşuluyla, Amik Ovası'na iskân edilmeleri kabul edildi ve yerleştirildikleri sahaya da adlarına izafeten "Reyhanîye Kazası" adı verildi (BOA, İ. Mec. Vâlâ:1763).

Amik ovasına hâkim durumuna gelen aşiretin beyleri 1780 yılından sonra bölgede asayiş sağlamaya görevlendirilerek mir-i manlık yapmaya ve devletten maaş almaya başladılar. 1790 ve 1865 yılları arasında bu görevlerini sürdüren aşiret ve beyleri yöre de tam olarak asayiş sağlamamış olsalar da geçiş ve koruma ücreti almaları kaydı ile bölgedeki güvenliği kısmen sağlamış oluyorlardı.

Reyhanlı Aşireti cemaatleri şunlardır: Sarıcalar, Tökelli (Tokallı), Kabaklılar (Kabaklarca), Tonlu (Donlu), Torullu, Kurallı (Kuranlı) Salalı, Okçular (Okculu), Karaahmedli, Bahadırlı, Tökeli (93 TÜRKEY, C., Mayıs 2001. Başbakanlık

Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak Aşiret Cemaatler, İşaret Yayınları, istan.,shf.,832).

p) ÇEPNİLER

Halep Türkmenlerindendir. Çepnilerin bir kolu, Tuğrul Kethüda yönetiminde Antakya'nın kuzeyinde, Gündüzlü bölgesinde yaşamıştır. Diğer Çepni obaları ise; Kasabalar, Sarıllı, Köşeler, Korkmazlı, Karalar ve Şuayipler'dir (94 AYPARLAR, H., Bazı Yönleriyle Kırıkhan, Kültür Ofset Basımevi, Kırıkhan, 2002, s.:58)

Gündüzlü kazasında Halep Türkmenlerinden Çepni Oymağı'nın bir kolunun yaşadığı bilinmektedir.

Üçokların Gök Han Oğullarından bir Oğuz boyu olan Çepnilerin Anadoludaki İskan yerleri şu şekildedir:

Adana (Dündarlı, Sarıçam, Yüreğir), Aksaray (Koçhisar), Akşehir, Amasya, Ankara, Aydın, Bayburd (Kelkit), Birecik (Araban, Merzüman, Suruç), Bolu (Mudurnu, Dodurga), Bozok (Yozgat), Çankırı, Çorum (Osmancık), Diyarbakır (Bertiz, Savur), İçel (Mut), Halep, Hamid (Eğridir, İrle), Hüdavendigâr (Bursa), Karaman, Konya, Karesi (Giresun, İvrindi), Kadirli, Kastamonu (Araç, Ayandan, Küre), Kayseri, Konya (Alaşehir, Aladağ, Ilgın, Mahmutlar, Turgut), Kütahya, Maraş, Niğde, Ordu (Ünye), Samsun (Kavak), Sivas (Çepni Nahiyesi) , Trabzon (Çepni, Kürtün). Antakya (Gündüzlü)

* * *

Yazıların tamamını ve yazıdaki eksik bilgileri "Dört Yol Hatay Çukurova Tarihi ve Türkmenleri" adlı kitabımdan temin edebilirsiniz. Şahamettin Kuzucular

Kitap Adı: «Çukurova Gâvurdağı Tarihi ve Türkmenleri»

Yazar: Şahamettin Kuzucular,

Basım Yeri ve Yılı: Color Ofset, İskenderun, 2012

ISBN NO: ISBN 978-605-89260-1-1

T.C Kültür ve Turizm Bakanlığının 14930 Nolu sertifikasına istinaden basılmıştır.

Satış Fıatı: Kargo creti dahil 30 TL ' dir .

Hesap No (Posta ek numarası): 056 80 204 şahamettin Kuzucular.

* * *

YAYINEVİ VE SATIş NOKTALARI

Akademisyen

Yayınevi<https://www.akademisyen.com/cukurova-gavurdagi-tarihi-ve-tuerkmenleri.html>

NOBEL Kitabevi

<https://www.nobelkitabevi.com.tr/beserisosyal-bilimler/13825-cukurova-gavurdagi-tari> Taryhy makalalar